

Date: 7th October-2025

INKLYUZIV TA'LIMDA KASALLIGI BOR BOLALAR BILAN ISHLASHNING
PEDAGOGIK ASOSLARI

Otamurodova Farida

Termiz davlat pedagogika instituti

magistranti

+998930760556

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim tizimida turli kasalliklarga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashning zamonaviy yondashuvlari, pedagogik metod va vositalar tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi- barcha bolalarga, ularning jismoniy yoki aqliy imkoniyatlaridan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish imkoniyatini yaratishdir. Tadqiqotda sog'lig'ida nuqsoni bo'lgan bolalarni ijtimoiylashtirish, psixologik qo'llab-quvvatlash, maxsus pedagogika yutuqlari va davlat siyosatining ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, maxsus pedagogika, reabilitatsiya, kasalligi bor bolalar, ijtimoiy integratsiya, adaptatsiya, psixologik yordam.

Annotation: This article examines modern approaches to working with children with illnesses in an inclusive education system. The main goal of inclusive education is to ensure equal access to quality education for all children, regardless of their physical or mental conditions. The study highlights the importance of socialization, psychological support, special pedagogical methods, and state policy in integrating children with health limitations into the educational environment.

Keywords: inclusive education, special pedagogy, rehabilitation, children with illnesses, social integration, adaptation, psychological support.

Аннотация: В статье рассматриваются современные подходы к работе с детьми, имеющими заболевания, в системе инклюзивного образования. Основная цель инклюзивного образования - обеспечить равный доступ всех детей к качественному обучению, независимо от их физических или умственных ограничений. В исследовании освещаются вопросы социализации, психологической поддержки, достижений специальной педагогики и государственной политики в сфере инклюзии.

Ключевые слова: инклюзивное образование, специальная педагогика, реабилитация, дети с заболеваниями, социальная интеграция, адаптация, психологическая поддержка.

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2020-yilda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun hamda "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun (2021-yil 15-iyun) ushbu yo'nalishda davlat siyosatining huquqiy asosini mustahkamladi [1, 12-bet].

Inklyuziv ta'lim - bu barcha bolalarga, jumladan jismoniy, ruhiy yoki hissiy kasalliklari mavjud bolalarga teng sharoit yaratadigan ta'lim tizimi bo'lib, u farzandlarning ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishini ta'minlashga xizmat qiladi [2, 45-bet]

1. Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari

Inklyuziv ta'lim tushunchasi ilk bor XX asrning ikkinchi yarmida pedagogika fanida paydo bo'lgan. UNESCO (1994) Salamanca deklaratsiyasida har bir bolaning ta'lim olish huquqi borligi, shu jumladan nogironligi yoki sog'lig'ida muammosi bor bolalarning ham to'liq ta'lim tizimiga jalb etilishi lozimligi ta'kidlangan [3, 22-bet].

Inklyuziv ta'limning asosiy prinsiplari:

- teng imkoniyatlar yaratish;
- farqlarni qadrlash va hurmat qilish;
- individual yondashuv;
- ijtimoiy hamkorlik va qo'llab-quvvatlash.

2. Kasalligi bor bolalar toifalari va ularning o'ziga xos xususiyatlari

Kasalligi bor bolalar deganda, surunkali yoki uzoq muddatli sog'liq muammosiga ega, doimiy tibbiy yoki pedagogik yordamga muhtoj bolalar tushuniladi. Ular quyidagi toifalarga bo'linadi [4, 66-bet]:

- jismoniy nogironligi bor bolalar (masalan, serebral falaj, ortopedik muammolar);
- eshitishida yoki ko'rishida nuqsoni bor bolalar;
- yurak, buyrak, qandli diabet kabi surunkali kasalliklarga chalingan bolalar;
- ruhiy yoki emotsional buzilishi mavjud bolalar.

Har bir toifaga xos ta'limiy ehtiyojlarni aniqlash va individual o'quv dasturlarini ishlab chiqish zarur.

3. Kasalligi bor bolalarni o'qitishda pedagogik yondashuvlar

Zamonaviy inklyuziv ta'lim tizimida quyidagi pedagogik yondashuvlar samarali hisoblanadi:

1. **Differensial yondashuv** — har bir bolaning imkoniyatlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish.
2. **Kooperativ ta'lim** — sog'lom va kasalligi bor bolalarning birgalikda faoliyat olib borishi orqali ijtimoiy integratsiyani ta'minlash.
3. **Psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash** — ijtimoiy-emosional muhitni sog'lomlashtirish, stressni kamaytirish va o'ziga ishonchni mustahkamlash.
4. **Reabilitatsion texnologiyalar** — sog'lig'ida muammosi bor bolalarning harakat, nutq yoki bilish faoliyatini tiklashga qaratilgan mashg'ulotlar tizimi [5, 81-bet].

4. Inklyuziv ta'lim muassasalarining tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari

Kasalligi bor bolalarni umumta'lim tizimiga integratsiya qilish uchun maktablarda quyidagi shart-sharoitlar yaratilishi lozim:

- maxsus moslashtirilgan infratuzilma (panduslar, liftlar, maxsus sinf xonalari);
- psixolog, defektolog, logoped va shifokorlar hamkorligi;
- o'qituvchilarni maxsus tayyorlash (inklyuziv metodika bo'yicha malaka oshirish);
- individual ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va amaliyotda qo'llash [6, 39-bet].

5. Psixologik qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy integratsiya

Date: 7th October-2025

Psixologik yordam kasalligi bor bolalar uchun ta'lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. O'quvchilar o'z imkoniyatlarini anglab yetishlari, jamoaga moslashishlari va o'zini qadrlash hissini shakllantirishlari zarur. Shu sababli, psixologik xizmatlar inklyuziv ta'lim muassasalarida tizimli faoliyat yuritishi kerak [7, 50-bet].

Ijtimoiy integratsiya — bu bolaning jamiyat hayotida faol ishtirok etishini ta'minlaydigan jarayondir. Bu nafaqat o'qituvchilarning, balki ota-onalar, sinfdoshlar va keng jamoatchilikning ham ishtirokini talab etadi.

6. Inklyuziv ta'limda o'qituvchining roli

O'qituvchi inklyuziv muhitda asosiy vositachi hisoblanadi. U:

- farzandlarning ehtiyojlarini chuqur o'rganadi;
- ta'lim jarayonini individuallashtiradi;
- empatiya, sabr-toqat va bag'rikenglikni namoyon etadi;
- o'quvchilarda ijobiy munosabat va hamkorlikni shakllantiradi.

Shuningdek, o'qituvchi reabilitatsiya va defektologiya asoslarini bilishi zarur [8, 77-bet].

Inklyuziv ta'lim — bu jamiyatning ijtimoiy adolat, tenglik va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan tizimidir. Kasalligi bor bolalarni ta'lim jarayoniga jalb etish nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishiga, balki butun jamiyatning madaniy darajasini yuksaltirishga xizmat qiladi. Shu boisdan, o'qituvchilar, psixologlar, ota-onalar va davlat organlarining hamkorlikdagi sa'y-harakatlari muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. - Toshkent: Adolat, 2020. -32 b.
2. O'zbekiston Respublikasi "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni. - Toshkent, 2021. -44 b.
3. UNESCO. Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. - Paris, 1994. - p. 22.
4. Mavlonova R. "Maxsus pedagogika asoslari". Toshkent: O'zbekiston, 2018. 140 b.
5. Hasanov B. "Inklyuziv ta'lim texnologiyalari". Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. — 180 b.
6. G'ulomova N. "Defektologiya va logopediya asoslari". -Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019. -96 b.
7. Vygotsky L.S. "Defectology and Mental Development". -Moscow, 1983. -p. 50.
8. Booth T., Ainscow M. "The Index for Inclusion". -Bristol: CSIE, 2002. -p. 77.

